

Doğru bilgi doğru kaynaktan alınır...

SULTAN DÖRDÜNCÜ MURAD'IN
HATT-I HÜMÂYÛNLARI
Suver-i Hutût-ı Hümâyûn

Hazırlayan
Dr. Önder Bayır

ÇAMLICA

İstanbul 2014

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	VII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	XI
A- 17. Yüzyıla Girerken Osmanlı Devleti'nde Sosyal, İdârî ve İktisâdî Sahalardaki Gelişmeler.....	XIII
1. Nüfus Meselesi.....	XIII
2. İktisadî Durum.....	XIII
3. Askerî Durum.....	XIV
4. Sosyal Durum.....	XVI
5. İdarî Durum.....	XVII
B- Sultan Dördüncü Murad Devrine Umûmî Bir Bakış.....	XVII
1. Saltanatının İlk Yılları.....	XVIII
2. Sadrazam Değişikliği ve İdaredeki Bozulmalar.....	XX
3. İstanbul'daki Durum: Kapıkulu'nun Te'dibi, Timar Yoklaması, Tütün Yasası, Lehistan'la Anlaşma.....	XXII
4. Revan Seferi ve Bağdat'ın Fethi.....	XXIV
C- Dördüncü Murad'ın Hatt-ı Hümayûnları.....	XXVI
1. Hatt-ı Hümayûn'un Tarifi.....	XXVI
2. Sultan Dördüncü Murad'ın Hatt-ı Hümayûnlarının Muhtevası.....	XXVI
3. Dördüncü Murad Han'ın Hatt-ı Hümayûnlarında Koçi Bey Tesiri.....	XXVIII
D- Hatt-ı Hümayûnların Konu Başlıkları.....	XXXIII
KAYNAKLAR.....	LI
METNİN TRANSKRİPSİYONU.....	1
DİZİN.....	215
TIPKIBASIM.....	221

ÖNSÖZ

Osmanlı tarihinin kaynakları olan ve bugün bir çok ülkeyi doğrudan, bütün dünya ülkelerini de dolaylı olarak ilgilendiren arşiv vesikaları ve diğer yazma eserler henüz hakkıyla incelenebilmiş değildir. Oysa arşiv vesikaları ve kaynak eserler incelenmeden tarihi doğru yazma ve anlama imkânı yoktur. Çalışmamızın amacı, bu husustaki eksikliğin giderilmesine bir nebze olsun katkıda bulunabilmektir.

Hatt-ı Hümayûn; umumiyetle padişahların el yazılarına verilen isim olup, padişahların yazılı emirleri manasında kullanılmaktadır. Hatt-ı Hümayûnlar sadrazamların tahriri olarak ve kısaca arz ettikleri meseleler dolayısıyla telhis denilen kâğıdın üzerine yazıldığı gibi, doğrudan doğruya da sâdır olurdu. Bu ikincisine beyaz üzerine Hatt-ı Hümayûn denirdi. Sultan Üçüncü Murad Han devrine kadar padişahlar nadiren ve pek mahdud meseleler dolayısıyla yazılı emirler verirlerken, bu padişahla beraber Hatt-ı Hümayûnlar çoğalmıştır.

Mecmuanın isminden de anlaşılacağı üzere, bu eser Sultan Dördüncü Murad'a ait Hatt-ı Hümayûn suretlerinin toplanmasıyla hazırlanmış bir mecmuadır. Bu mecmuayı hazırlayan Beglikçi-i Divan Mehmed Raşid ile sabık Rumeli Kazaskeri Mehmed Arif'tir. Sultan Dördüncü Murad'ın Hatt-ı Hümayûnları, Sultan İkinci (Genç) Osman'inkiler gibi yazım itibarıyla çok iyi olmamalarına rağmen okunaklıdır.

Mecmuada yer alan Hatt-ı Hümayûnlar, Osmanlı Devleti'nin o zamanki siyasi ve sosyal yapısını göstermesi bakımından oldukça ehemmiyetlidir. Devleti meşgul eden hemen her siyasi mevzu ile alakalı Hatt-ı Hümayûn bulunmaktadır. Bu Hatt-ı Hümayûnlar, muhteviyatına göre bir araya getirilmiş; bunlar da kendi içinde kronolojik sıraya konmuştur.

Yayına hazırladığımız mecmua, 216 varaktan müteşekkil olup, içinde 319 adet Hatt-ı Hümayûn bulunmaktadır. Transkripsiyon yapılırken her Hatt-ı Hümayûnun üzerine kısa bir özet ve sıra numarası verilmiştir. Ayrıca mecmua transkribe edilirken, hangi Hatt-ı Hümayûnun hangi varakta olduğunu göste-

rebilmek için metin içerisinde parantezle varak numaraları da ayrıca belirtilmiştir. Hatt-ı Hümâyûnların bir kısmının başlangıcında, Hatt-ı Hümâyûnun muhteviyatıyla ilgili küçük başlıklar bulunmaktadır. Üzerinde başlık olmayan Hatt-ı Hümâyûnlara, araştırmacıya kolaylık temin etmek ve Hatt-ı Hümâyûnların muhtevâsını ortaya çıkarabilmek maksadıyla, tarafımızdan birer özet-başlık verilmiş olup, bunlar diğerleriyle birlikte “Hatt-ı Hümâyûnların Konu Başlıkları” kısmında metin içerisinde de ayrıca verilmiştir.

Metin transkripsiyonu yapılırken, okuyup da tereddütlü olduğumuz kelimelerin yanına parantez içerisinde soru işareti konulmuştur. Kelimede bulunması gerekip de, kâtip tarafından sehven yazılmamış olan harfler de, hemen harfin geçtiği yerde köşeli parantez içerisinde verilmiştir. Hatt-ı Hümâyûnlarda geçen Kur'an-ı Kerim âyetleri orijinal haliyle muhafaza edilmiş ve manası, buldukları sûre ve âyet numaraları dipnotta gösterilmiştir. Dua cümleleri de italik olarak verilmiştir.

Sultan Dördüncü Murad Han'ın Hatt-ı Hümâyûnlarında oldukça sâde bir ifade kendini gösterdiği gibi, metinler içerisinde, bugün kullanılmayıp, eski Anadolu Türkçesi'nde kullanılan kelimeler yer almaktadır. Bu kelimeler o gün kullanılan dili göstermeleri açısından önem arz etmektedir. Bu nevi kelimeler, bilhassa Tarama Sözlüğü marifetiyle bulunmuş ve doğru yazılması sağlanmıştır.

Hatt-ı Hümâyûnlarla ilgili çalışmalara büyük katkı sağlayacağını düşündüğüm, ayrıca Sultan Dördüncü Murad gibi bir hükümdarın bizzat emirlerinin yer aldığı ve daha evvel Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışmayı bir kitap haline getirmemi her zaman tavsiye eden tez hocam muhterem Prof. Dr. İdris Bostan Beyefendi'ye, eserin yayını sırasında kontrollerini yapan Yrd. Doç. Dr. Raşit Gündoğdu Beyefendi, Ebul Faruk Önal Beyefendi ve Sabit Tunç Beyefendi'ye, hassaten çalışmalarım sırasında her türlü meşakkate katlanan eşim Saliye Hanımefendi'ye ve eserin basımı hususunda çok büyük bir titizlik gösteren Çamlıca Basım Yayın mensuplarına ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum.

Dr. Önder Bayır
İstanbul 2014

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen makale
bkz. : Bakınız
BOA : Başbakanlık Osmanlı Arřivi
C. : Cilt
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
H. : Hicrİ
hh. : Hatt-ı Hmyn
İÜEF : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
İÜİFM : İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası
M. : Mildi
nr. : numara
s. : Sayfa
vs. : ve sire